

แนวทางการเวชปฏิบัติการดูแลรักษา

ตามหลักการแพทย์แผนไทย สำหรับผู้ป่วยความดันโลหิตสูง

กลุ่มงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร

เป้าหมายการรักษาโรคความดันโลหิตสูง ตามหลักการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสาน

เป้าหมาย

- เพื่อป้องกันการเกิดโรคความดันโลหิตสูงในกลุ่มเสี่ยง
- เพื่อควบคุมระดับความดันโลหิตในผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตไม่เกิน 160/100 มิลลิเมตรปรอท

ตัวชี้วัด

- ผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตสูงสามารถควบคุมได้ ร้อยละ ..... หลังการรักษาภายใน 2 เดือน

คำนิยามตามหลักแพทย์แผนปัจจุบัน

ความดันโลหิตสูง (hypertension) หมายถึง

ระดับความดันโลหิตซิสโตลิก (systolic blood pressure, SBP) > 140 มม.ปรอท และ/หรือ ความดันโลหิตไดแอสโตลิก (diastolic blood pressure, DBP) > 90 มม.ปรอท

Isolated systolic hypertension (ISH)

ระดับ SBP > 140 มม.ปรอท แต่ระดับ DBP < 90 มม.ปรอท

Isolated office hypertension หรือ white-coat hypertension (WCH)

ภาวะที่ความดันโลหิตที่วัดในคลินิก โรงพยาบาล หรือสถานบริการสาธารณสุข พบว่าสูง (SBP > 140 มม.ปรอทและ/หรือ DBP > 90 มม.ปรอท) แต่เมื่อวัดความดันโลหิตที่บ้านจากการวัดด้วยเครื่องวัดความดันโลหิตอัตโนมัติพบว่าไม่สูง (SBP < 135 มม.ปรอท และ DBP < 85 มม.ปรอท)

Masked hypertension (MH)

ภาวะที่ความดันโลหิตที่วัดในคลินิก โรงพยาบาล หรือสถานบริการสาธารณสุข พบว่าปกติ (SBP < 140 มม.ปรอทและ DBP < 90 มม.ปรอท) แต่เมื่อวัดความดันโลหิตที่บ้านจากการวัดด้วยเครื่องวัดความดันโลหิตอัตโนมัติพบว่าสูง (SBP > 135 มม.ปรอท และ/หรือ DBP > 85 มม.ปรอท)

ค่านิยามตามหลักแพทย์แผนไทย

ความดันโลหิตสูง(Hypertension)

ในตำราการแพทย์แผนไทย มิได้เขียนหรือกล่าวไว้เกี่ยวกับโรคความดันโลหิตสูง หมอโบราณบางท่าน เรียกว่า **โรคหรืออาการลมขึ้นเบื้องสูงกำเริบ หรือหทัยวาตะกำเริบ** มีตำรับยารักษาโรคหรืออาการ แต่ไม่ได้เขียนการดำเนินโรคโดยตรง

โดยเป็นความผิดปกติของลม(อังคมังคานุสารีวาตา , ลมอุ้งคมาวาตา, ลมอโรคมาวาตาเดินผิดปกติไปจากเดิม) ส่งผลให้เกิดอาการของหทัยวาตะกำเริบ ทำให้เกิดอาการต่างๆ เช่น ลมตีขึ้น ทำให้แน่นหน้าอก หายใจไม่ออก มึนงง วิงเวียน ปวดศีรษะเป็นลมปะกำง แขนขาอ่อนเปลี้ยไม่มีกำลัง ทำให้แรงดันโลหิต สูงขึ้น ชีพจรในเส้นอัมฎากาศ(เส้นชีพจร) เต็มแรงกว่าปกติ(วันทนี เจตนครรมจักร)

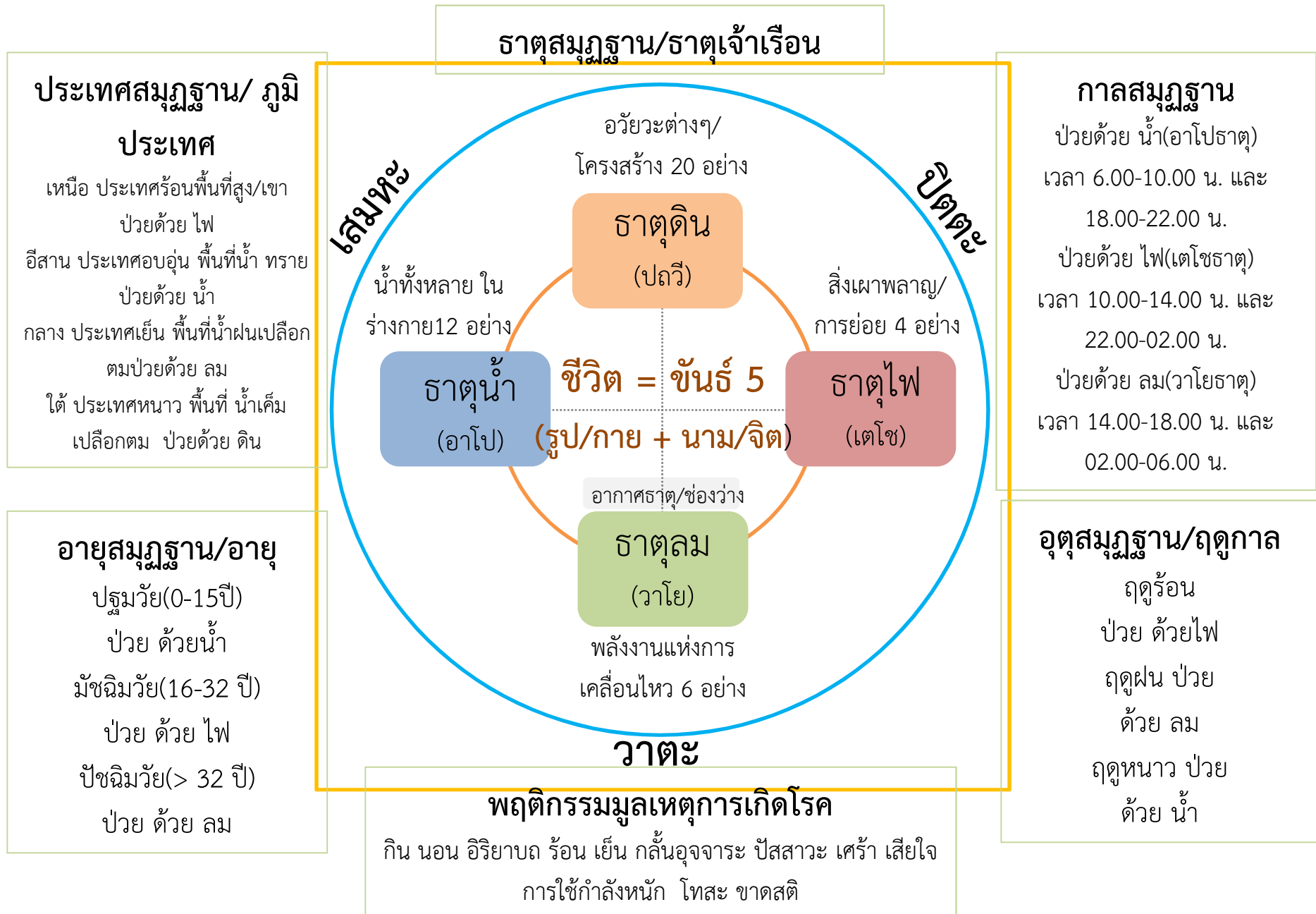
ระดับความดันโลหิต จำแนกตามความรุนแรง ในผู้ใหญ่อายุ 18 ปี ขึ้นไป

ระดับความรุนแรง(Category)	ค่าความดันโลหิตตัวบน(SBP)	ค่าความดันโลหิตตัวล่าง(DBP)
Optimal (เหมาะสม)	<120	และ < 80
Normal(ปกติ)	120-129	และ/หรือ 80-84
High normal (สูงกว่าปกติ/กลุ่มเสี่ยง)	130-139	และ/หรือ 85-89
Grade 1 hypertension (ระดับ น้อย/mild)	140-159	และ/หรือ 90-99
Grade 2 hypertension (ระดับ ปานกลาง/moderate)	160-179	และ/หรือ 100-109
Grade 3 hypertension (ระดับ รุนแรง/severe)	≥ 180	และ/หรือ ≥ 110
Isolate systolic hypertension	≥ 140	และ < 90

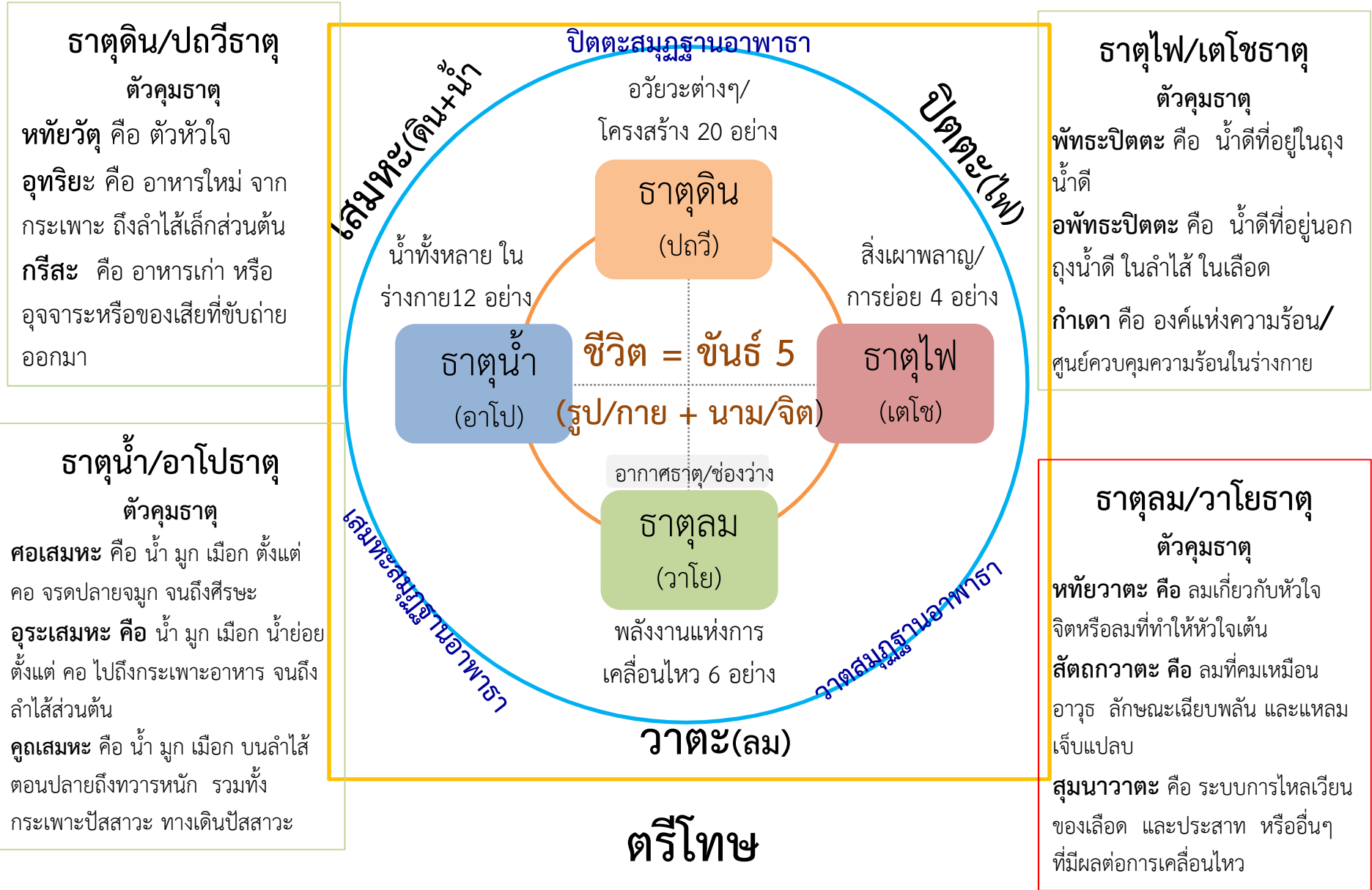
เป้าหมายการรักษาโรคความดันโลหิตสูง

กลุ่มเป้าหมาย	ค่าความดันโลหิตเป้าหมาย
ทั่วไป	< 140/90
อายุ > 60 -80 ปี	< 140-150/90
อายุ $\geq$ 80 ปี	< 150/90
อายุ < 50 ปี	< 130/80
ผู้ป่วยโรคเบาหวาน	< 140/90
ผู้ป่วย CKD ที่ไม่มี albuminuria และโรคไตเรื้อรังที่มี albuminuria น้อยกว่า 30 มก.ต่อวัน	< 140/90
ผู้ป่วย CKD ที่มี albuminuria ตั้งแต่ 30 มก.ต่อวันขึ้นไป	< 130/80
ผู้ป่วยที่เคยเป็น CVD แล้ว	< 140/90

หลักการและทฤษฎีการแพทย์แผนไทย ตาม คัมภีร์แพทย์แผนไทยโบราณ

หลักการและทฤษฎีการแพทย์แผนไทย ตาม คัมภีร์แพทย์แผนไทยโบราณ

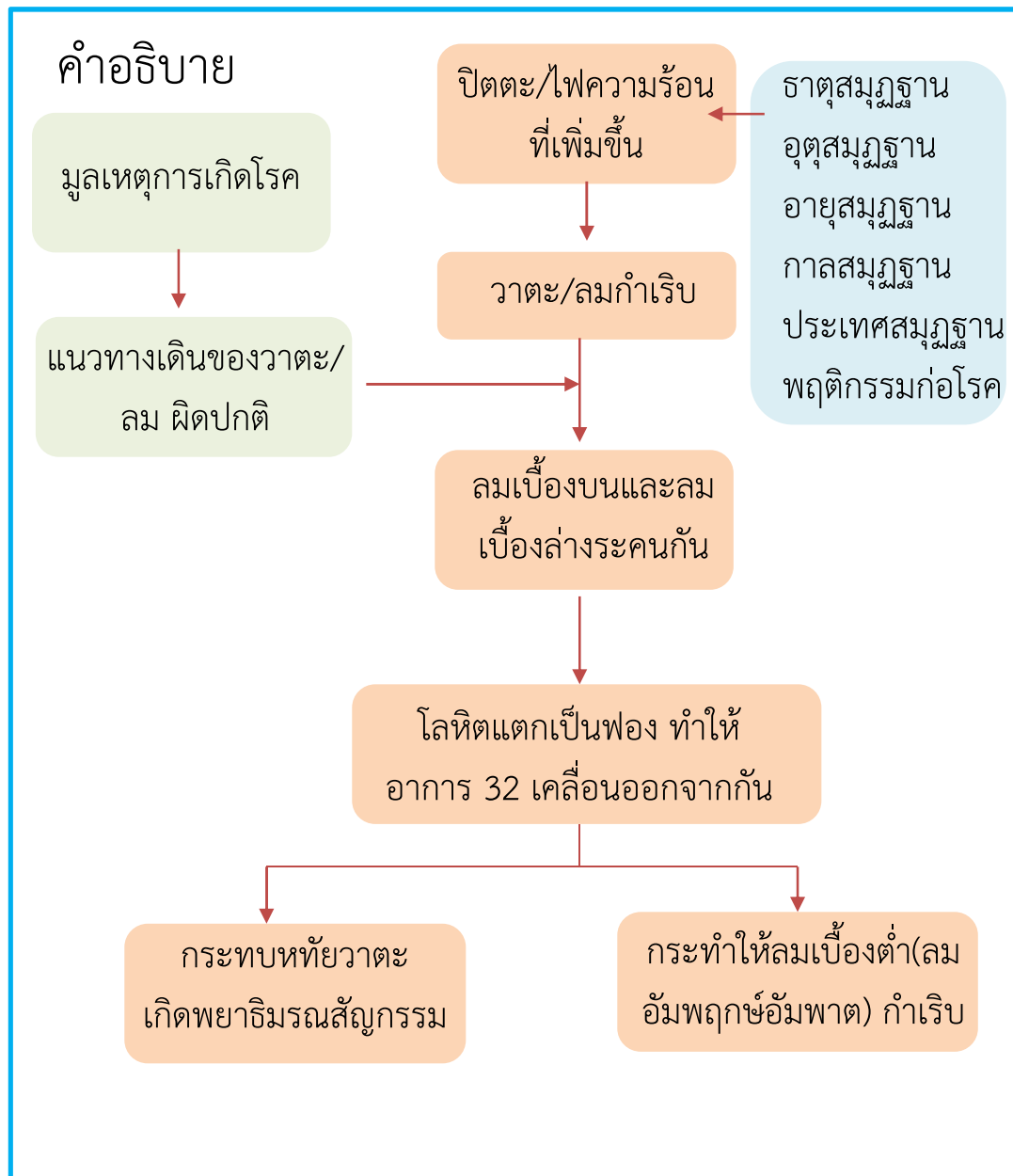
กลไกการเกิดโรคความดันโลหิตสูง ตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทย

อายุสมุฏฐาน
 ผู้สูงอายุ/ปชฉิมวัย มีวาตะสมุฏฐาน
 มีโอกาสเกิดความดันโลหิตสูงได้มากกว่าคนวัยอื่น

- มูลเหตุการณ้เกิดโรค 8 ประการ**
- การอดนอน อดน้ำ ส่งผลต่อ ปิตตะ(ไฟ) กำเริบ
  - อาหารรสจัด (เค็มจัด หวานจัด มันจัด เผ็ดจัด) กระตุ้น การทำงานของ ปิตตะ/ไฟ(ไฟ ปริณามัคคี/ไฟย่อยอาหาร)
  - กลั่นอุจจาระ ปัสสาวะ ทำงานหนัก เสร้าโศก กระทบร้อน กระทบเย็น ถูกฝน ทำให้ วาตะ/ลม กำเริบ
  - กินเผ็ด เปี้ยว เค็ม ดื่มสุรา อาหารร้อน โมโห โทโส ทำความเพียรมาก จนหิวจัด ออกกำลังมาก อดนอน เสพเมถุนมาก ทำให้ ปิตตะ/ไฟ กำเริบ

กลไกการเกิดโรคความดันโลหิตสูง ตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทย

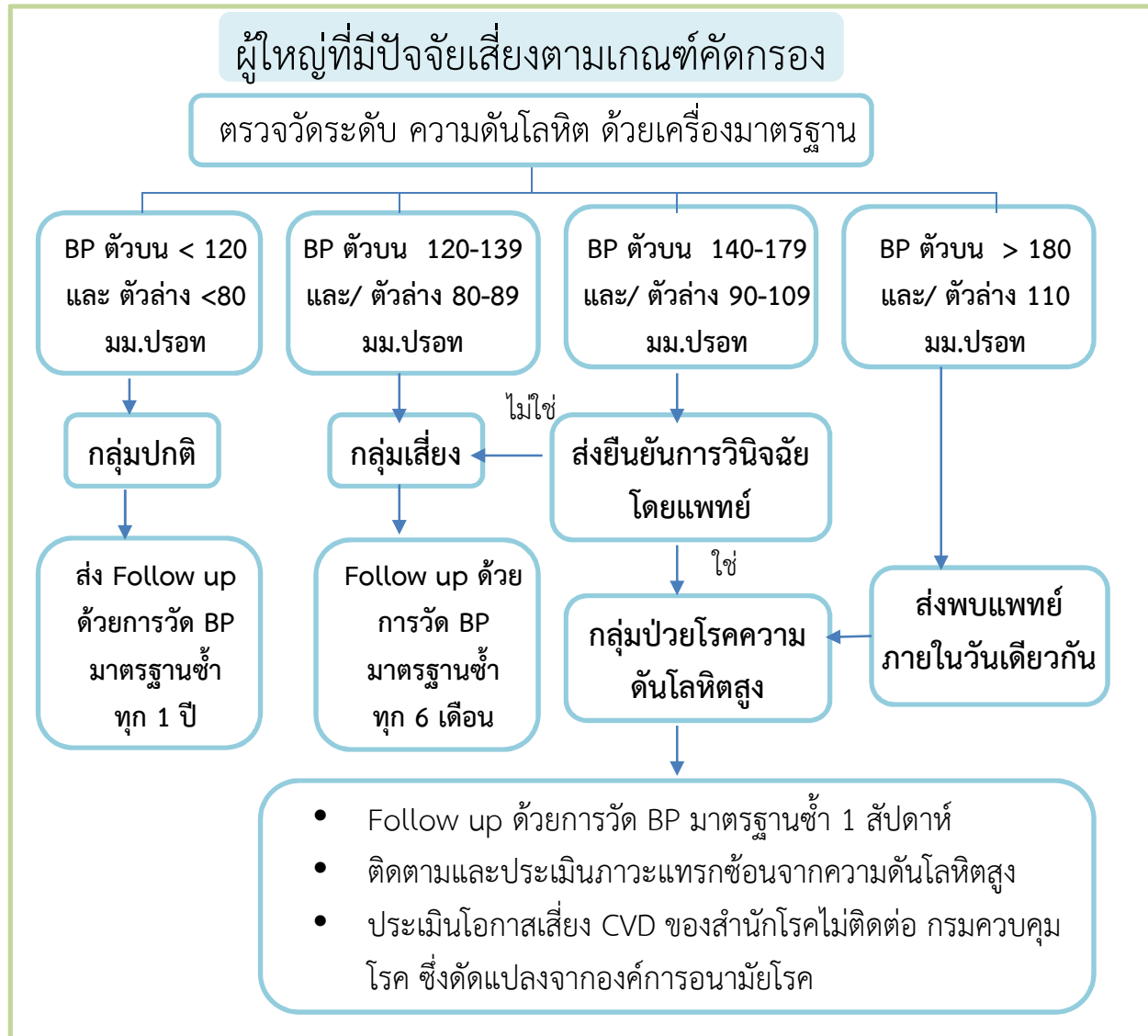
คำอธิบายเพิ่มเติม มูลเหตุการณเกิดโรค

- เกิดเพราะลมอังกมังกานุสารีวาทา ,ลมอุทังคมาวาตา, ลมอโธคมาวาตา ,ลมสุนาวาตะ เดินไม่ปกติ ทำให้ หทัยวาตะกำเริบ ส่งผลให้แรงดันเลือดสูงขึ้น (ลมกำเริบไม่ได้เกิดพร้อมกันในคราวเดียว) อาจเกิดเพราะลมใดลมหนึ่งกำเริบขึ้นเป็นเหตุก่อน
- เกิดจากไฟธาตุ(ปิตตะ)กำเริบอยู่เป็นนิจ และลมเดินไม่ปกติ นานวันทำให้หทัยวาตะกำเริบ
- เกิดจากมีประเมหะ / เสมหะ / มละ(ของเสียหรือไขมัน) อุดกั้นทางเดินของลม(ในหลอดเลือดและท่อทางเดินต่างๆ)
- เกิดเพราะกำเริบอยู่ยาวนาน คือความร้อนจากอาหารหรือการเผาผลาญ อันเนื่องมาจากบริโภคอาหารที่ให้โทษเกินประมาณ เช่น หวานมาก มันมาก เค็มมาก เปรี้ยวมาก ทำให้โลหิตร้อนขึ้น ลมไหลเวียนผิดปกติแปรปรวน ทำให้กำเริบอุนกายกำเริบ ส่งผลให้ลม โลหิตแลกำเริบ ตีขึ้น
- เกิดเพราะหทัยง(หัวใจ)เสื่อมชราแลพิการ ,ทำงานเกินกำลัง ,พักผ่อนไม่เพียงพอ เป็นผลให้หทัยงทำงานไม่ปกติและแปรปรวน

แนวทางการคัดกรองโรคความดันโลหิตสูง ตามหลักการแพทย์แผนปัจจุบัน

(Thai guidelines on the treatment of hypertension 2015) และ

แนวทางการแบ่งกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จังหวัดพิจิตร

ปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือด (CVD Risk factor)

- ระดับของ SBP และ DBP
- ระดับของ pulse pressure > 60 มม.ปรอท
- อายุ > 55 ปีในเพศชายหรือ > 65 ปีในเพศหญิง
- สูบบุหรี่
- ระดับไขมันในเลือดผิดปกติ total cholesterol > 200 มก./ดล., LDL-C > 130 มก./ดล.,
- HDL-C < 40 มก./ดล. ในเพศชายหรือ < 50 มก./ดล. ในเพศหญิงหรือระดับ triglyceride > 150 มก./ดล. FPG 100-125 มก./ดล.
- OGTT ผิดปกติ
- ประวัติการเกิด CVD ในบิดามารดาหรือพี่น้องก่อนวัยอันควร
- อ้วนลงพุง WC > 90 ซม. ในเพศชายและ > 80 ซม. ในเพศหญิงภาวะอ้วน BMI ≥ 30 (Obesity BMI ≥ 30)
- ปัสสาวะพบ microalbuminuria (30-300 มก./วัน)

แนวทางการรักษาโรคความดันโลหิตสูง ตามหลักการแพทย์แผนปัจจุบัน

(Thai guidelines on the treatment of hypertension 2015) และ

แนวทางการแบ่งกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จังหวัดพิจิตร

แนวทางการรักษาความดันโลหิตสูงด้วยวิธีการปรับพฤติกรรมและการให้ยาลดความดันโลหิต				
ระดับความดันโลหิต RF, TOD, CVD, CKD	High normal* SBP 130-139 หรือ DBP 85-89	Grade 1 HT SBP 140-159 หรือ DBP 90-99	Grade 2 HT SBP 160-179 หรือ DBP 100-109	Grade 3 HT SBP ≥ 180 หรือ DBP ≥ 110
ไม่มีปัจจัยเสี่ยงอื่น	ไม่ต้องรักษา	ปรับพฤติกรรม 2-4 เดือน หาก BP >140/90 ให้ยา	ปรับพฤติกรรม 2-4 สัปดาห์ หาก BP >140/90 ให้ยา	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที
มีปัจจัยเสี่ยงอื่น 1-2 ข้อ	ปรับพฤติกรรม ไม่ต้องให้ยา	ปรับพฤติกรรม 2-4 สัปดาห์ หาก BP >140/90 ให้ยา	ปรับพฤติกรรม 2-4 สัปดาห์ หาก BP >140/90 ให้ยา	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที
มีปัจจัยเสี่ยงอื่นตั้งแต่ 3 ข้อขึ้นไป	ปรับพฤติกรรม ไม่ต้องให้ยา	ปรับพฤติกรรม 2-4 สัปดาห์ หาก BP >140/90 ให้ยา	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที
TOD, CKD stage 3 หรือเป็นเบาหวาน	ปรับพฤติกรรม ไม่ต้องให้ยา	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที
Symptomatic CVD, CKD stage ≥ 4 หรือ เบาหวานที่มี TOD/RFs	ปรับพฤติกรรม ไม่ต้องให้ยา	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที	ปรับพฤติกรรม เริ่มให้ยาทันที

BP = blood pressure; RF = risk factor; TOD = target organ damage; CVD = cardiovascular disease; CKD = chronic kidney disease; HT = hypertension; SBP = systolic blood pressure; DBP = diastolic blood pressure; CKD stage ≥ 4 = eGFR < 30 มล./นาที/1.73 ม.²; CKD stage 3 = eGFR 30-59 มล./นาที/1.73 ม.²

* ในผู้ที่มีความดันโลหิตในเกณฑ์ high normal อาจพิจารณาให้ยาในผู้ที่มี masked hypertension

การประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจ
และหลอดเลือด

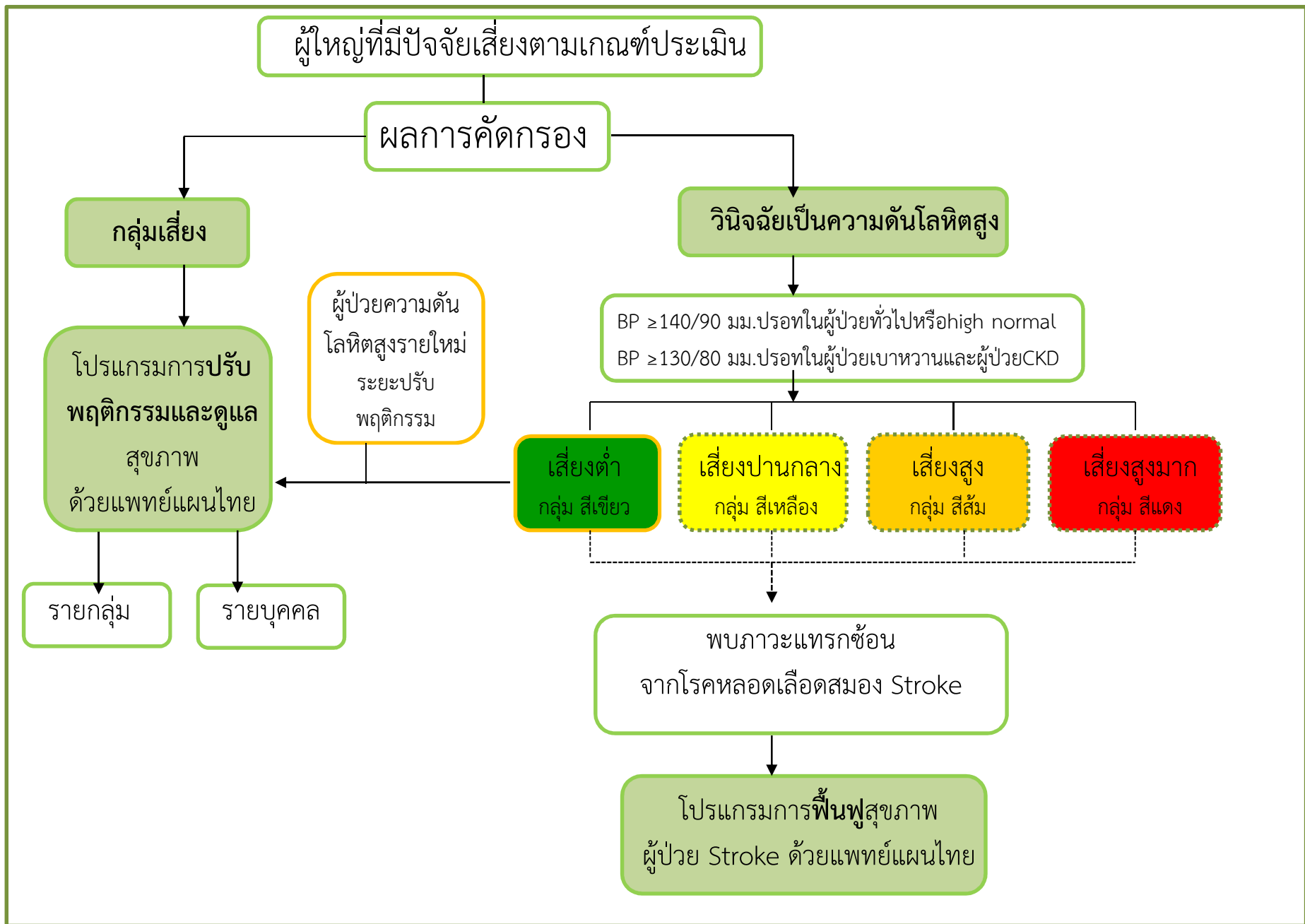
1. ปัจจัยเสี่ยงต่างๆต่อการเกิด CVD ได้แก่ อายุเพศประวัติการสูบบุหรี่และภาวะไขมันในเลือดผิดปกติ (dyslipidemia) เป็นต้น
2. การตรวจพบ TOD
3. การปรากฏของ CVD อยู่แล้วเช่น โรคหัวใจขาดเลือดภาวะหัวใจล้มเหลวโรคหลอดเลือดสมองโรคหลอดเลือดส่วนปลาย
4. โรคร่วมที่มีความเสี่ยงต่อการเกิด CVD สูง เช่นโรคเบาหวานหรือ CKD

การแบ่งกลุ่มผู้ป่วยความดันโลหิตสูง
โดยประเมินตามความเสี่ยงต่อการเสียชีวิต
จากโรคหัวใจและหลอดเลือดใน 10 ปี

เพื่อการดูแลและการส่งต่อ

- สีเขียว/เสี่ยงต่ำ = CVD death < 1% , รพสต.ศสม.
- สีเหลือง/เสี่ยงปานกลาง = CVD death 1 – 5% ,รพสต./ศสม. ที่มีแพทย์ และ รพช
- สีส้ม/เสี่ยงสูง = CVD death 5 - 10%, รพช/รพ. node
- สีแดง/เสี่ยงสูงมาก = death > 10%,รพท./รพช./รพ .Node

แนวทางการบูรณาการดูแลโรคความดันโลหิตสูงตามหลักการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

แนวทางการรักษาโรคความดันโลหิตสูงตามหลักการแพทย์แผนไทย

คำอธิบาย

ลดกำลังของปิตตะที่กำลัง

อาหาร/สมุนไพรลดปิตตะ
รสขม เย็น จืด

กระจายวาทะที่กำลัง

พฤติกรรมใดช่วยลดปิตตะ
นอนเร็ว ดื่มน้ำมาก

ทำทางเดินของวาทะให้สะดวก

ป้องกันการระคนกันของลมเบื้องสูง
และลมเบื้องต่ำ

หลักการรักษา 3 ประการ

- ลดความร้อนของปิตตะ/ไฟ ที่เพิ่มขึ้น
- กระจายวาทะ/ลมที่กำลังขึ้น
- ทำให้ทางเดินของวาทะ/ลมเคลื่อนที่ได้สะดวกขึ้น

หลักในการรักษาขั้นพื้นฐานด้วยยาแผนไทย

- ใช้ยากุ่มบำรุงหัวใจแก้อาการของลมกองละเอียด
- ใช้ยาในกลุ่มที่ช่วยขยายทางเดินของลมและขับถ่ายเสมหะที่อุดกั้นทางเดินของลม
- ใช้ยาช่วยให้นอนหลับสงบประสาทเพื่อลดการทำงานของลม

หรือยาขับปัสสาวะเพื่อขับของเสียที่สะสม

***ยาที่ปรุงจะไม่ใช่ยาที่ร้อน ส่วนใหญ่จะเป็นยาทางสุขุมอาจมีระบายหรือยาขับปัสสาวะ

- การรักษาให้ดูอาการของคนไข้เป็นหลักและดูสมุฏฐานของการเกิดโรค

(วันทนี เจตน์ธรรมจักร)

แนวทางเวชปฏิบัติการดูแล กลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง ด้วยการแพทย์แผนไทย สำหรับ กลุ่มเสี่ยง

- โปรแกรมปรับพฤติกรรมและดูแลสุขภาพ ด้วยการแพทย์แผนไทย กลุ่มเสี่ยง
- ขั้นตอน 1 ชักประวัติและตรวจประเมิน
- คำนวณธาตุเจ้าเรือนและแนะนำอาหารธาตุเจ้าเรือน
  - ตรวจสอบสัญญาณการเกิดโรค พฤติกรรมก่อโรคและความผิดปกติธาตุ
- ขั้นตอน 2 แนะนำกลไกการเกิดโรค การรักษาและการปรับพฤติกรรมก่อโรค
- ขั้นตอน 3 สอนออกกำลังกาย และสมาธิบำบัด
- ขั้นตอน 4 ตรวจสอบความผิดปกติของธาตุและสัญญาณโรค เลือกอาหารหรือยาสมุนไพรปรับสมดุลธาตุ
- ลดความร้อนของปิตตะที่เพิ่มขึ้น เช่น ใบบัวบก ใบบานาง ดอกกระเจียว
  - กระจายวาตะที่กำเริบ เช่น ขิง กระเทียม คินฉ่าย
  - อาหารแสลงกระตุ้นความร้อนหรือลมกำเริบ เช่น รสเค็มจัด เผ็ดจัด มันสูง
- ขั้นตอนที่ 5 หัตถการ เช่น นวด ประคบ
- ขั้นตอน 6 การติดตามต่อเนื่อง ในและนอกหน่วยบริการ

แนวทางเวชปฏิบัติการดูแล กลุ่มป่วยโรคความดันโลหิตสูง ด้วยการแพทย์แผนไทย สำหรับ กลุ่มป่วย

เมื่อวินิจฉัยความดันโลหิตสูง รายใหม่

BP < 160/100 มม.ปรอท

ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง หรือ กลุ่มเสี่ยงต่ำ
ระยะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

สอบถามความสมัครใจ

ส่งต่อ เข้า โปรแกรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและ
ดูแลสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย กลุ่มป่วย

F/U 2-4 สัปดาห์ ประเมินผล และตรวจ BP ซ้ำ

ส่งพบแพทย์แผนปัจจุบันทุกราย
เพื่อพิจารณาวางแผนการรักษาต่อเนื่อง

กลุ่ม สีเขียว

กลุ่ม สีเหลือง

กลุ่ม สีส้ม

กลุ่ม สีแดง

อาจเริ่มใช้ยาแผนปัจจุบัน ร่วมกับใช้
ยาสมุนไพรรักษาความดันโลหิตสูง

พบภาวะแทรกซ้อน
หลอดเลือดสมอง

โปรแกรมการฟื้นฟู
สุขภาพ ด้วยแพทย์
แผนไทย

ภาวะแทรกซ้อน
Stroke

1. เกณฑ์การเข้ารับบริการรักษา

- อายุ 40-70 ปี BP < 160/100 มิลลิเมตรปรอท
- ไม่มีภาวะแทรกซ้อน

2. เกณฑ์ไม่รับเข้ารับบริการรักษา

- ไตรุนแรง SCr > 1.5 มก/ดล.
- มีค่า อิเล็กโทรไลต์ ผิดปกติ ได้แก่
  - Na ต่ำกว่า 130-135 mEq/L
  - K ต่ำกว่า 3.5 mEq/L
  - ภาวะเลือดเป็นกรด pH เลือด ต่ำกว่า 7.4
  - หลีกเลี่ยงตั้งครรภ์หรือมารดาให้นมบุตร

3. โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและดูแลสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย กลุ่มป่วย

ขั้นตอน 1 ชักประวัติและตรวจประเมินธาตุและสมุฏฐานโรค

ขั้นตอน 2 แนะนำกลไกการเกิดโรค การรักษาและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก่อโรค

ขั้นตอน 3 สอนออกกำลังกาย และสมาธิบำบัด

ขั้นตอน 4 การล้างพิษ(Detoxification)

ขั้นตอน 5 การปรับสมดุลธาตุ ด้วยอาหารหรือยาสมุนไพร

ขั้นตอน 6 การทำหัตถการ นวด ประคบ กระจายลม

ขั้นตอน 7 การติดตามต่อเนื่อง ในและนอกหน่วยบริการ ทุก 1-2 สัปดาห์ จนครบกำหนด

4. โปรแกรมการฟื้นฟูสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย สำหรับ ผู้ป่วย Stroke

แนวทางเวชปฏิบัติการดูแล กลุ่มป่วยโรคความดันโลหิตสูง ด้วยการแพทย์แผนไทย

เมื่อวินิจฉัยความดันโลหิตสูง รายใหม่

BP < 160/100 มม.ปรอท

ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง หรือ กลุ่มเสี่ยงต่ำ
ระยะปรับพฤติกรรม

สอบถามความสมัครใจ

ส่งต่อ เข้า โปรแกรมการปรับพฤติกรรมและ
ดูแลสุขภาพด้วยแพทย์แผนไทย กลุ่มป่วย

F/U 2-4 สัปดาห์ ประเมินผล และตรวจ BP ซ้ำ

ส่งพบแพทย์แผนปัจจุบันทุกราย
เพื่อพิจารณาวางแผนการรักษาต่อเนื่อง

กลุ่ม สีเขียว

กลุ่ม สีเหลือง

กลุ่ม สีส้ม

กลุ่ม สีแดง

อาจเริ่มใช้ยาแผนปัจจุบัน ร่วมกับใช้
ยาสมุนไพรรักษาความดันโลหิตสูง

พบภาวะแทรกซ้อน
หลอดเลือดสมอง

ภาวะแทรกซ้อน
Stroke

โปรแกรมการฟื้นฟู
สุขภาพ ด้วยแพทย์
แผนไทย

โปรแกรมปรับพฤติกรรมและดูแลสุขภาพ
ด้วยแพทย์แผนไทย กลุ่มป่วย

ขั้นตอน 1 ชักประวัติและตรวจประเมิน

- คำนวณธาตุเจ้าเรือนและแนะนำอาหารธาตุเจ้าเรือน
- ตรวจสอบมาตรฐานการเกิดโรค พฤติกรรมก่อโรคและความผิดปกติธาตุ

ขั้นตอน 2 แนะนำกลไกการเกิดโรค การรักษาและการปรับพฤติกรรมก่อโรค

ขั้นตอน 3 สอนออกกำลังกาย และสมาธิบำบัด

ขั้นตอน 4 การล้างพิษ(Detoxification)

เลือกใช้ยาสมุนไพรเพียง 1 รายการ อย่างใดอย่างหนึ่ง
ได้แก่ ธรณีสันตฆาต/ มะขามแขก /ชุมเห็ดเทศ จ่ายยาไม่
เกิน 3 วัน

ขั้นตอน 5 การปรับสมดุลธาตุ ด้วยอาหารหรือยาสมุนไพร

- เลือกใช้ยาสมุนไพร 1 รายการตามเหมาะสมธาตุ
ได้แก่ ตรีผลา/เบญจกูล ใช้ 5-7 วัน
- ครบ 5-7 วัน ให้ยาตรีผลา กิน จนครบ 30 วัน/
ติดต่อกัน 20 วัน
- ลดความร้อนของปิตตะที่เพิ่มขึ้น เช่น ใบตำลึง ใบ
ย่านาง ดอกกระเจี๊ยบ
- กระจายวาทะที่กำเริบ เช่น ขิง กระเทียม คินฉ่าย

ขั้นตอน 6 หัตถการ

- นวดพื้นฐานและการเปิดประตูลม เพื่อกระจายลม
- ประคบความร้อนทั่วร่างกายเพื่อกระจายเลือดลม

ขั้นตอน 7 การติดตามต่อเนื่อง ในและนอกหน่วยบริการ

ภาคผนวก

1.แนวทางการตรวจประเมิน

การตรวจประเมินทางการแพทย์แผนไทย

การซักประวัติ

ประวัติทั่วไป อาการสำคัญ
ประวัติปัจจุบัน ประวัติการรักษา
ประวัติครอบครัว
ประวัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับมูลเหตุการเกิดโรค
ประวัติประจำเดือนในเพศหญิง
วิเคราะห์ธาตุเจ้าเรือน

การตรวจร่างกาย

- การตรวจความร้อนสติด
- การจับชีพจร
- หากำลังของความร้อนที่เปลี่ยนแปลง
- กำลังของวาตะ/ลมที่เปลี่ยนแปลง
- และหาทางเดินของวาตะ/ลมที่เปลี่ยนแปลง

การตรวจประเมินทางการแพทย์แผนปัจจุบัน

การตรวจ

- ค่าระดับความดันโลหิต
- ค่าผลทางห้องปฏิบัติการ

การตรวจทางห้องปฏิบัติการ

- การทำงานของตับ(Liver function test)
- การทำงานของไต(Renal function test)
- ความสมบูรณ์ของเม็ดเลือด(Complete blood count)

ประเมินการรักษา เพื่อวางแผนการรักษาและเฝ้า
ระวังความเสี่ยงหรือผลข้างเคียงที่เกิดขึ้น

การตรวจประเมินชีพจรตามหลักการแพทย์แผนไทย

1. การจับชีพจรแบบตรีธาตุ

หาความสมดุลของตรีธาตุ = ปิตตะ วาตะและเสมหะ
ตรวจดูลักษณะคลื่นที่กระทบและสะท้อนกลับ 3 ตำแหน่ง
ตำแหน่ง ที่ 1 ตรวจวัด ลักษณะของ วาตะ(ลม)
ตำแหน่ง ที่ 2 ตรวจวัดลักษณะของ ปิตตะ(ไฟ)
ตำแหน่ง ที่ 3 ตรวจวัดลักษณะของ เสมหะ(น้ำและดิน)
ดู ลักษณะการเต้นของชีพจรใน 3 ตำแหน่ง ผิดปกติ หรือ
เปลี่ยนแปลงอย่างไร

2. การจับชีพจรแบบเบญจวาโยวิถี

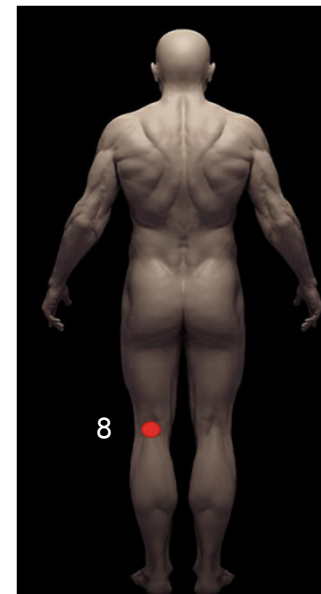
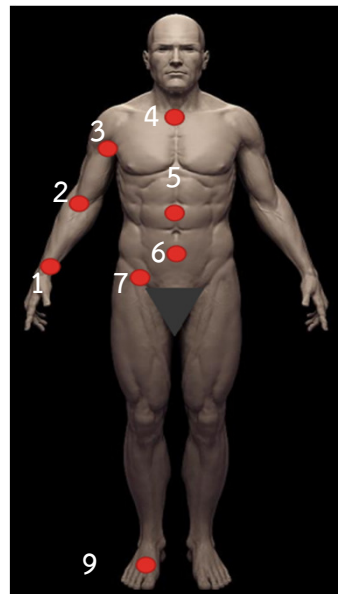
เป็นการจับแนวเส้นลม 5 เส้น ที่บริเวณข้อมือ
เป็นการตรวจที่ละเอียดกว่าการจับชีพจรแบบตรีธาตุ สามารถระบุ
ตำแหน่งที่ลมเดินผิดปกติได้ และบอกได้อีกว่า มีธาตุใดเข้าไปกระทำ
ร่วมด้วย

สิ่งที่ตรวจพบ

- ตำแหน่งที่รู้สึกถึงการเต้นของชีพจรที่กระทบมือของผู้ตรวจ
- ลักษณะของชีพจรที่พบ
- ระดับการจับที่พบการเต้นของชีพจร

3. การจับชีพจรแบบนวาโยวิถี

การตรวจตามแนวเส้นลมที่มีอยู่ทั่วร่างกาย 9 จุดหลัก

1. ข้อมือ
2. ข้อศอก
3. ต้นแขนด้านในใกล้รักแร้
4. จุดตัดคอเสมหะ
5. จุดกำเนิดเส้นสุมนา
6. จุดอัษฎากาศเบื้องล่าง
7. จุดเปิดประตูลมขา
8. จุดใต้ข้อพับเข่า
9. จุดประตูลมเท้า

การตรวจประเมินความร้อนสถิตตามหลักการแพทย์แผนไทย

หลักการ

- ร่างกายบริเวณแกนกลาง ต้องอุ่นเสมอ โดยเฉพาะช่วงอก ที่เป็นแหล่งผลิตความร้อน ระบบไหลเวียนเลือด และลม
- ลมช่วยพัดพาความร้อนจากบริเวณแนวกลางลำตัวไปทั่วร่างกาย
- ร่างกายมีความร้อนไม่เท่ากัน จากแกนกลาง ไล่ไปด้านบนถึงศีรษะและด้านล่าง จนถึงปลายเท้า และไล่ไปทางด้านข้าง

วิธีการ

การตรวจหาความร้อนตามส่วนต่างๆของร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะถึงปลายเท้า โดยแบ่งร่างกายเป็น 9 ส่วน ด้านบน 5 คืบ ด้านล่าง 4 คืบ

ส่วนที่ 1 ศีรษะถึงปลายจมูก

ส่วนที่ 2 ปลายจมูกถึงจุดตัดคอเสมหะ

ส่วนที่ 3 จุดตัดคอเสมหะ ถึงไตลั้นปี

ส่วนที่ 4 ไตลั้นปีถึงสะดือด้านบน

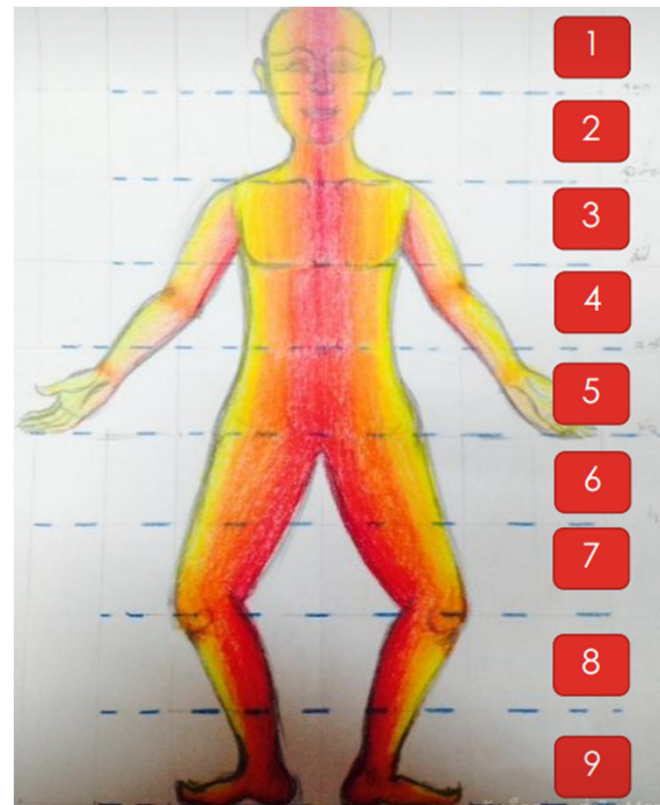
ส่วนที่ 5 สะดือด้านล่าง ถึง หัวตะคาก

ส่วนที่ 6 หัวตะคาก ถึง ครึ่งบนของต้นขา

ส่วนที่ 7 ครึ่งล่างของต้นขาถึงหัวเข่า

ส่วนที่ 8 หัวเข่าถึงครึ่งบนขาที่อ่อนล่าง

ส่วนที่ 9 ครึ่งล่างของขาที่อ่อนล่างถึงเท้า

การประเมินผลการดูแลและรักษาโรคความดันโลหิตสูง ด้วยการแพทย์แผนไทย

ติดตามการรักษาทุก 1-2 เดือน ประเมินระดับความดันโลหิตเพื่อวางแผนการรักษาต่อเนื่อง

ระดับความรุนแรง(Category)	ค่าความดันโลหิตตัวบน(SBP)	ค่าความดันโลหิตตัวล่าง(DBP)
Optimal (เหมาะสม)	<120	และ < 80
Normal(ปกติ)	120-129	และ/หรือ 80-84
High normal (สูงกว่าปกติ/กลุ่มเสี่ยง)	130-139	และ/หรือ 85-89
Grade 1 hypertension (ระดับ น้อย/mild)	140-159	และ/หรือ 90-99
Grade 2 hypertension (ระดับ ปานกลาง/moderate)	160-179	และ/หรือ 100-109
Grade 3 hypertension (ระดับ รุนแรง/severe)	≥ 180	และ/หรือ ≥ 110
Isolate systolic hypertension	≥ 140	และ < 90

การติดตามการดูแลและรักษาโรคความดันโลหิตสูง ด้วยการแพทย์แผนไทย

ระยะเวลา	กิจกรรมที่ประเมิน
ทุกครั้งที่มาใช้บริการ	วัดความดันโลหิต การตรวจความร้อนสัณฐิต ทุก 1 เดือน ประเมินพฤติกรรม เสริมโรค
ครบ 3 เดือน หลังรับการรักษา	การทำงานของตับ การทำงานของไต การตรวจความสมบูรณ์ของเม็ดเลือด
ครบ 6 เดือน หลังรับการรักษา	การทำงานของตับ การทำงานของไต การตรวจความสมบูรณ์ของเม็ดเลือด
ครบ 12 เดือน หลังรับการรักษา	การทำงานของตับ การทำงานของไต การตรวจความสมบูรณ์ของเม็ดเลือด ระดับไขมันในเลือด เกลือแร่ น้ำตาลหลังอดอาหาร 8 ชั่วโมง Uric acid (ถ้าได้รับยาขับปัสสาวะ)

เกณฑ์การปรึกษาส่งต่อแพทย์แผนปัจจุบัน

กลุ่มผู้ป่วย	ระดับความดันโลหิต
กลุ่มเสี่ยง*	BP > 120/80
กลุ่มที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงทั่วไปหรือมีโรคเบาหวานร่วมด้วย**	BP > 140/90
กลุ่มผู้ป่วยอายุน้อยหรือมีภาวะแทรกซ้อนทางหลอดเลือด**	BP > 130/80
กลุ่มผู้ป่วยสูงอายุ > 60 ปี **	BP > 150

* ในกรณีกลุ่มเสี่ยงความดันโลหิตสูงที่เข้ารับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยและมาติดตามการรักษาตามกำหนดพบว่ามีระดับความดันโลหิตสูงกว่า 120/80 มิลลิเมตรปรอท จะต้องพิจารณาส่งพบแพทย์เพื่อเข้าสู่คลินิกโรคเรื้อรังต่อไป

** ในกรณีผู้ป่วยที่มีการรักษาด้วยแพทย์แผนไทยแล้วยังพบว่าระดับความดันโลหิตยังไม่เป็นไปตามค่าเป้าหมายหรือพบว่ามีความเสี่ยงและภาวะแทรกซ้อนจำเป็นต้องพิจารณาส่งต่อเพื่อพบแพทย์แผนปัจจุบันต่อไป

แบบบันทึกอาการและอาการแสดงของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง

แบบบันทึกอาการและอาการแสดงของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง แผนก งานแพทย์แผนไทย โรงพยาบาล.....

ชื่อผู้รับบริการ.....เลขที่ผู้ป่วย/HN.....วันที่วินิจฉัย.....เวลา.....

.....

สิทธิการรักษา.....ที่อยู่.....เบอร์โทรศัพท์.....

.....

ข้อมูลทั่วไป	การตรวจร่างกาย
น้ำหนัก.....กก. ส่วนสูง.....ซม. ค่าดัชนีมวลกาย/BMI.....รอบเอว..... ชีพจร.....อัตราการหายใจ.....ค่าความดันโลหิต...../ ระดับน้ำตาลในเลือด/FBS.....หรือ DTX .....โรคประจำตัว..... ชาติเจ้าเรือนหลัก..... ชาติเจ้าเรือนรอง.....	การวินิจฉัยโดยแพทย์แผนปัจจุบัน ☐ เบาหวาน/DM Type 1 ☐ เบาหวาน/DM Type 2 ☐ Pre HT ☐ Essential HT /Grad 1 Hypertention ☐ 2 nd Hypertention ☐ ไขมันในเลือดสูง/Dyslipidemia
อาการ..... ข้อควรระวัง..... การวินิจฉัย/TDx ตามหลักแพทย์แผนไทย	ปัญหาอื่นๆ และพฤติกรรมก่อโรค ....
การรักษา .... คำแนะนำ	ผลการตรวจชีพจรหรือความร้อนสติด ....
แพทย์แผนไทยผู้รักษา..... เลขที่ใบประกอบ.....	การนัดครั้งต่อไป วันที่..... ☐ คลินิกโรคความดันโลหิต ☐ คลินิกแพทย์แผนไทย

1.แนวทางการรักษาโดยใช้ยาสมุนไพร/ตำรับยา

สมุนไพรควบคุมหรือลดปิตตะ

- ยาเขียวหอม
- ยาหอมเทพจิตร
- ยาจิตรารมณ

ยาสมุนไพรทำให้วาตะเคลื่อนที่ได้สะดวก

- ยาผสมเถาวัลย์เปรียง
- ยาผสมโคคลาน

สมุนไพรสำหรับกระจายวาตะ

- ยาหอมทิพโอสถ
- ยาหอมบำรุงหัวใจ
- ยาหอมอินทจักร
- ยาเขียวประทานพิช

สมุนไพรเดี่ยว ที่มีรายงานลดระดับความดันโลหิต

- กระเจี๊ยบแดง
- กระเทียม

ยาสมุนไพร/ตำรับยา สำหรับควบคุมหรือลดปิตตะที่เพิ่มขึ้น

รายการยา	ข้อบ่งใช้	วิธีการใช้	ข้อควรระวัง/หลีกเลี่ยง
ยาเขียวหอม	บรรเทาอาการไข้ ร้อนใน กระจายน้ำ แก้พิษหัดอีสุกอีใส	ครั้งละ 1 กรัม ทุก 4-6 ชั่วโมง เมื่อมี อาการ	ระวังการใช้ในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสร ดอกไม้
ยาหอมเทพจิตร	แก้ลมกองละเอียด บำรุงดวง จิตรให้ชุ่มชื้น	ครั้งละ 1-1.4 กรัม ทุก 3-4 ชั่วโมง เมื่อมี อาการ ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง	- ระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่ม สารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับ ตัวของเกล็ดเลือด(antiplatelets) - ระวังการใช้ยาต่อเนื่องโดยเฉพาะ ผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากการสะสมของการบูรและ เกิดพิษ - ระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละออง เกสรดอกไม้
ยาหอมอิทรจักร	แก้ลมบาดทะจิต แก้คลื่นเหียน อาเจียน แก้ลมจุกเสียด	ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1-2 กรัม ละลายน้ำกระสายยา ทุก 3-4 ชั่วโมง ไม่ ควรเกินวันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ แก้ลมบาดทะจิต ใช้น้ำดอกมะลิ แก้คลื่นเหียนอาเจียน ใช้น้ำลูกผักชี เหียนดำต้ม ถ้าไม่มีใช้น้ำต้มสุก กรณีแก้ลมจุกเสียด ใช้น้ำต้มขิง ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1-2 กรัม ทุก 3-4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง	- ระวังการรับประทานร่วมกับยาในกลุ่ม สารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับ ตัวของเกล็ดเลือด(antiplatelets) - ระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละออง เกสรดอกไม้

ยาสมุนไพร/ตำรับยา สำหรับกระจายวาทะที่กำลังเพิ่มขึ้น

รายการยา	ข้อบ่งใช้	วิธีการใช้	ข้อควรระวัง/หลีกเลี่ยง
ยาหอมทิพโอสถ	แก้ลมวิงเวียน	ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1-1.4 กรัม ละลายน้ำ กระสายยา เมื่อมีอาการ ทุก 3-4 ชั่วโมง ไม่ควรเกิน วันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยา ที่ใช้ น้ำดอกไม้อหรือน้ำ สุก ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1-1.4 กรัม เมื่อมีอาการ ทุก 3-4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง	- ระวังการรับประทานร่วมกับยาใน กลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant)และยาต้านการจับ ตัวของเกล็ดเลือด(antiplatelets) - ระวังการใช้ยาต่อเนื่องโดยเฉพาะ ผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากการสะสมของการบูรและ เกิดพิษ - ระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละออง เกสรดอกไม้
ยาหอมนวโกฐ	แก้ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ แก้ลมปลายไข้ (หลังจากฟื้น ไข้แล้วยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่อ อาหาร ท้องอืดและ อ่อนเพลีย)	ชนิดผง รับประทานครั้งละ 1-2 กรัม ละลายน้ำ กระสายยา เมื่อมีอาการทุก 3-4 ชั่วโมง ไม่ควรเกิน วันละ 3 ครั้ง น้ำกระสายยาที่ใช้ กรณีแก้ลมวิงเวียน ในผู้สูงอายุ ใช้น้ำลูกผักชี 15 กรัม หรือ เทียนดำ 15 กรัม กรณีแก้ลมปลายไข้ ใช้น้ำสะเดา 33 ก้าน/15 กรัม ลูกกระดอม 7ลูก/15 กรัม เถาบอระเพ็ด 7 องคุลี/15 กรัม ชนิดเม็ด รับประทานครั้งละ 1-2 กรัม เมื่อมีอาการ ทุก 3-4 ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ 3 ครั้ง	- ระวังการรับประทานร่วมกับยาใน กลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant)และยาต้านการจับ ตัวของเกล็ดเลือด(antiplatelets) - ระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละออง เกสรดอกไม้

ยาสมุนไพร/ตำรับยา สำหรับทำให้ทางเดินของวาตะเคลื่อนที่ได้สะดวก

รายการยา	ข้อบ่งใช้	วิธีการใช้	ข้อควรระวัง/หลีกเลี่ยง
ยาผสมเถาวัลย์เปรียง	- บรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย - บำรุงเส้นเอ็น	ชนิดผง รับประทานครั้งละ 900 - 1.5 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารทันที	- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่เป็นแผลในกระเพาะอาหารเนื่องจากเถาวัลย์เปรียงมีกลไกออกฤทธิ์เช่นเดียวกับยาแก้ปวดในกลุ่มยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (Nonsteroidal-AntiInflammatory drugs: NSAIDs) - การใช้ยานี้อาจทำให้เกิดการระคายเคืองของระบบทางเดินอาหาร - ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ - อาการไม่พึงประสงค์ ปวดท้อง ท้องผูก ปัสสาวะบ่อย คอแห้ง และ ใจสั่น
ยาผสมโคคลาน	- บรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย - บำรุงเส้นเอ็น	ชนิดขง รับประทานครั้งละ 1 กรัม ชงน้ำร้อน ประมาณ 120-200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ชนิดต้ม นำตัวยาทั้งหมด มาต้มให้ น้ำท่วม ต้มน้ำเคี่ยว สามส่วนเหลือหนึ่งส่วน ต้มครั้งละ 120-200 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร	- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่เป็นแผลในกระเพาะอาหารเนื่องจากเถาวัลย์เปรียงมีกลไกออกฤทธิ์เช่นเดียวกับยาแก้ปวดในกลุ่มยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (Nonsteroidal-AntiInflammatory drugs: NSAIDs) - การใช้ยานี้อาจทำให้เกิดการระคายเคืองของระบบทางเดินอาหาร

ยาสมุนไพร/ตำรับยา อื่นๆ สำหรับรักษาโรคความดันโลหิตสูง

รายการยา	ส่วนประกอบ	วิธีการใช้
ยาลดความดัน ตำรับที่ 1 สูตรพื้นฐาน อ.วันทนี เจตนธรรมจักร	• หนวดข้าวโพด ใบสัก กาฝากมะม่วง อย่างละ 1 กำมือ ใส่น้ำให้มาก ต้มให้เดือด 15-20 นาที	ดื่มครั้งละ ½ - 1 แก้ว ก่อนอาหารครึ่งชั่วโมง วันละ 3 ครั้ง
ยาลดความดัน ตำรับที่ 2 อ.วันทนี เจตนธรรมจักร	• เกสรทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 จันทร ทั้ง 2 โภศทั้ง 5 สิ่งละ 1 บาท รากหญ้าคา คำฝอย ชี้เหล็ก ทั้ง 5 สิ่งละ 2 บาท รากระย่อม 3 บาท ต้มใส่น้ำให้ท่วมยา ต้มให้เดือด 15-20 นาที รินดื่ม	ดื่มครั้งละ ครึ่งแก้ว เข้า - เย็น ก่อนอาหาร หรือก่อนนอน
ยาลดความดัน 3 อ.วันทนี เจตนธรรมจักร (แก้โรคลมขึ้นเบื้องสูง) ช่วยลดความดัน แก้ปวดหัว เวียนหัว แก้ปวดเมื่อยท้ายทอยและขามือ	• เกสรทั้ง 5 ชะเอมเทศ โภศหัวบัว อบเชยเทศ ตรีภูกู สิ่งละ 1 บาท โภศน้ำเต้า โศกกระสุน จันทรเทศ สิ่งละ 1 บาท 2 สลึง คำฝอย 2 บาท ดีเกลือ 1 บาท ระย่อม อบเชยไทย โภศสอ เถาวัลย์เปรียง ชันทองพยาบาท สิ่งละ 2 บาท 2 สลึง	ดื่มกินครั้งละ 1-2 ถ้วยชา ก่อนอาหาร เข้า-เย็น
ยาลดความดันสูตร 2 อ.วันทนี เจตนธรรมจักร ลดความดันโลหิต ลดไขมันในเลือดจาก ภาวะหลอดเลือดแดงแข็ง แก้ปวดหัว นอน ไม่หลับ	• ชะเอมเทศ ฝาง คำฝอย หญ้าตีนนก ใบสัก กาฝากมะม่วง เกสรบัวหลวง รากคนทา ตรีผลา จันทรแดง คำฝอย ชิง กำแพงเจ็ดชั้น เถารางแดง เถาเอ็นอ่อน โภศสอ สิ่งละ 2 บาท ระย่อม 3 บาท อบเชยไทย แก่นชี้เหล็ก โภศหัวบัว โภศกระดุก จันทรเทศ สิ่งละ 1 บาท	ดื่มกิน ครั้งละ 1-2 ถ้วยชา ก่อนอาหารเข้า-เย็น
ยาลดความดัน สูตร 3 สำหรับผู้ที่มีความดันโลหิตสูง อาการ ท้องผูก หลอดเลือดแข็งตัว วิงเวียนศีรษะ	• เกสรทั้ง 5 จันทรแดง จันทรเทศ อบเชยเทศ โภศหัวบัว โภศกระดุก ตรีผลา ใบมะขามแขก ใบมะกา โภศน้ำเต้า สิ่งละ 1 บาท ระย่อม รากหญ้านาง โภศสอ คำฝอย ชะเอมเทศ เถารางแดง เถาเอ็นอ่อน เถาวัลย์เปรียง สิ่งละ 2 บาท	ดื่มกินครั้งละ 1-2 ถ้วยชา ก่อนอาหารเข้า-เย็น

การวิเคราะห์ตำรับยา รักษาผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ตามหลักการแพทย์แผนไทย

ตัวอย่างวิเคราะห์ ตำรับยาลดความดัน สูตร 3 อ.วันทนี เจตนธรรมจักร

- **เกสรทั้ง 5** สรรพคุณ บำรุงหัวใจ บำรุงโลหิต ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี
- **ชะเอมเทศ** สรรพคุณ แก้เสมหะและดีพิการ บำรุงหัวใจ แก้เสมหะเหนียว
- **โกศหัวบัว** สรรพคุณ กระจายลม แก้ลมคั่ง ขับให้ผายและเรอ ช่วยในการไหลเวียนเลือด ลดการตีบของเส้นเลือด แก้ปวดศีรษะ
- **อบเชยเทศ** สรรพคุณ ขับผายลม บำรุงธาตุ บำรุงดวงจิต แก้อ่อนเพลีย
- **ตรีภูก** สรรพคุณ บำรุงไฟธาตุ ขับลม ช่วยให้อ่อนร่างกาย แก้ทางวาตะ
- **โกศน้ำเต้า** สรรพคุณ แก้ธาตุพิการซึ่งไม่มีกำลังย่อย ช่วยทำให้ลำไส้บีบตัว ช่วยระบาย
- **โคกกระสุน** สรรพคุณ ขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะพิการ ขับระดูขาว
- **จันทร์เทศ** สรรพคุณ แก้ไข้ แก้ตีเตือด บำรุงตับ ปอด หัวใจ น้ำดี แก้ปวดรตมดลูก บำรุงโลหิต
- **คำฝอย** สรรพคุณ บำรุงโลหิตและน้ำเหลืองให้ปกติ ขับประจำเดือน แก้ปวดรตมดลูก พอกโลหิต ลดไขมันในเลือด
- **ดีเกลือ** สรรพคุณ แก้ท้องผูก ถ่ายเสมหะโลหิต ถ่ายเมือกมัน
- **ระย่อม** สรรพคุณ ขับน้ำย่อย ทำให้อ่อนหลับ ระงับประสาท ลดความดัน บำรุงน้ำนม แก้อุ้มครรภ์เนื่องจากดี และโลหิต
- **อบเชยไทย** สรรพคุณ บำรุงหัวใจ แก้ลมวิงเวียน ขับลมในลำไส้
- **โกศสอ** สรรพคุณ บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น แก้ไข้ แก้หืด แก้ไอ
- **เถาว์ลย์เปรียง** สรรพคุณ ขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะพิการ ทำให้เส้นเอ็นหย่อน เป็นยาถ่ายเส้นและเสมหะ ถ่ายกษัย แก้เมื่อยขบ
- **ชันทองพยาบาท** สรรพคุณ แก้ลมเป็นพิษ แก้โรคผิวหนัง แก้ประดง

การวิเคราะห์ตำรับยา รักษาผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ตามหลักการแพทย์แผนไทย

ตัวอย่างวิเคราะห์ ตำรับยาลดความดัน สูตร 4 อ.วันทนี เจตนธรรมจักร

(แก้โรคลมขึ้นเบื้องสูง) ช่วยลดความดัน แก้ปวดหัว เวียนหัว แก้ปวดเมื่อยท่ายทอยและชามือ

- ผาง สรรพคุณ บำรุงโลหิต แก้ปวดพิการ ทำให้โลหิตเย็น
- หญ้าตีนนก สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อดี แก้ร้อนกระหาย แก้ไข้ตัวร้อน
- ใบสัก สรรพคุณ แก้บวม ขับปัสสาวะ ขับลม ลดความดัน
- กาฝากมะม่วง สรรพคุณ ขับปัสสาวะ ลดความดัน
- เกสรบัวหลวง สรรพคุณ บำรุงหัวใจ ชูกำลัง ทำให้ชื่นใจ
- รากคนทา สรรพคุณ แก้ไข้เส้น ไข้หัว แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ แก้ท้องร่วง แก้บิด
- ตริผลา สรรพคุณ แก้อาการทางเสมหะ ถ่ายเมหะ โลหิตแล่นน้ำเหลือง
- จันทร์แดง สรรพคุณ แก้ไข้ แก้ร้อนภายใน บำรุงตับและน้ำดี
- ขิง สรรพคุณ เจริญอากาศธาตุ ขับผายลม บำรุงไฟธาตุ แก้ลมพานไส้ ทำให้ลำไส้มีกำลัง
- กำแพงเจ็ดชั้น สรรพคุณ ฟอกและบำรุงโลหิต แก้โลหิตร้อน แก้โลหิตทำพิษให้ร้อน
- เถารางแดง สรรพคุณ ขับปัสสาวะ ทำให้เส้นหย่อน แก้กษัยกร่อนลงฝัก
- เถาเอ็นอ่อน สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อย ทำให้เส้นหย่อน ทำให้จิตชุ่มชื้น
- ขี้เหล็กทั้ง ห้า สรรพคุณ ขับปัสสาวะ ช่วยให้นอนหลับ ช่วยเจริญอาหาร เป็นยาระบาย
- โภศกระดุก สรรพคุณ แก้ลมในกองเสมหะ แก้หืดหอบ บำรุงหัวใจ บำรุงกระดูก

SKT

SKT สมาริบำบัด ท่าที่ 1

ผู้ที่เริ่มต้นฝึก
สุดลมหายใจเข้า-ออก
20 รอบ
ลมหายใจ

หลับตา หายใจเข้าทางจมูกลึกๆ
กลืนลมหายใจไว้นับ 1-3
แล้วผ่อนลมหายใจออกทางปากช้าๆ

ประโยชน์ของท่านี้

ฟื้นฟูระบบประสาทส่วนกลาง ลดความดันโลหิต
และผ่อนคลายกล้ามเนื้อ

ผู้ที่ฝึกชำนาญแล้ว
สุดลมหายใจเข้า-ออก
30-40 รอบ
ลมหายใจ

SKT สมาริบำบัด ท่าที่ 2

ผู้ที่เริ่มต้นฝึก
สุดลมหายใจเข้า-ออก
20 รอบ
ลมหายใจ

ชูมือ 2 ข้างขึ้นประกบกัน ให้ตบแขนแบบทุ
สุดลมหายใจตามรอบ
แล้วปล่อยมือลงช้าๆ นับ 1-30

ประโยชน์ของท่านี้

ลดความดันโลหิต ลดน้ำตาลในผู้ป่วยเบาหวาน

ผู้ที่ฝึกชำนาญแล้ว
สุดลมหายใจเข้า-ออก
30-40 รอบ
ลมหายใจ

SKT สมาริบำบัด ท่าที่ 3

นั่งเหยียดเท้าราบไปกับพื้น มือวางบนเข่า สุดลมหายใจเข้าลึกๆ
พร้อมกับโน้มตัวมาข้างหน้า เหยียดแขนทั้ง 2 ข้างจนแขนตึง
ผ่อนลมหายใจออกทางปากช้าๆ
พร้อมกับเอนตัวไปด้านหลังให้มากที่สุด
ท่า **30 รอบ** ลมหายใจ

ประโยชน์ของท่านี้

แก้ปวดหลัง ปวดคอ ปวดเข่า

ผู้ที่ฝึกชำนาญแล้ว
สุดลมหายใจเข้า-ออก
30-40 รอบ
ลมหายใจ

SKT สมาริบำบัด ท่าที่ 4

โดยสุดลมหายใจเข้า-ออก
90-120 รอบ
ลมหายใจ

ยืนตรงเอามือไว้หลัง
สุดลมหายใจเข้า พร้อมยกเท้าไปข้างหน้า
จากนั้นผ่อนลมหายใจออก
พร้อมวางเท้าลง ทำสลับข้างไปเรื่อยๆ

ประโยชน์ของท่านี้

บำบัดผู้ป่วยโรคทางพันธุกรรม เบาหวาน และโรคที่เกี่ยวข้องกับโพส-ดูค

ใช้เวลาประมาณ
45-60 นาที

SKT สมาริบำบัด ท่าที่ 5

ขั้นที่ 1 ชูมือ 2 ข้างขึ้นประกบกัน ให้ตบแขนแบบทุ สุดลมหายใจเข้าลึกๆ ผ่อนลมหายใจออกยาว
ค่อยๆ กับตัวและลดแขนลงช้าๆ นับเป็น 1 รอบลมหายใจ ทำ 30 รอบลมหายใจ
ขั้นที่ 2 ค้างอยู่ที่พื้น 10 รอบลมหายใจ
ขั้นที่ 3 จากนั้นค่อยๆ ยกตัวขึ้นอีก 30 รอบลมหายใจ กลับไปยืนท่าเดิม

ประโยชน์ของท่านี้

แก้ปวดหลัง ปวดคอ ปวดเข่า

ผู้ที่ฝึกชำนาญแล้ว
สุดลมหายใจเข้า-ออก
30-40 รอบ
ลมหายใจ

SKT สมาริบำบัด ท่าที่ 6

กำหนดอวัยวะละ
5 รอบ
ลมหายใจ
เท่ากับ
1 ครั้ง

ผู้ป่วยนอนราบกับพื้น กำหนดลมหายใจเข้าออก
ให้ญาติผู้ป่วยช่วยกำหนดความรู้สึก
ไปตามอวัยวะต่างๆ ที่งอตัว
เช่น หน้าผาก แขน หน้าท้อง ฯลฯ
โดยพูดว่า “(อวัยวะ) เราเริ่มผ่อนคลาย
ผ่อนคลายลงไปเรื่อยๆ”

ใช้กับ ผู้ป่วยมะเร็ง ผู้ติดเชื้อ HIV ผู้ป่วยอัมพาต

ทำทั้งหมด
25 ครั้ง
ใช้เวลา
45 นาที

เอกสารอ้างอิง

- สถาบันการแพทย์แผนไทย .แนวทางเวชปฏิบัติการดูแลรักษาผู้ป่วยด้านการแพทย์แผนไทย สำหรับโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยนาร่อง.พิมพ์ครั้งที่ 1.กรุงเทพมหานคร:บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (จำกัด);2559
- โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสว่างแดนดิน.แนวทางการดูแลโรคไม่ติดต่อด้วยการแพทย์แผนไทย.
- คู่มือ แนวทางการรักษาโรคความดันโลหิตสูง ในเวชปฏิบัติทั่วไป (Thai guidelines on the treatment of hypertension 2558) :สมาคมความดันโลหิตสูงแห่งประเทศไทย ; 2558
- บัญชียาสมุนไพรหลักแห่งชาติ 2556
- แนวทางการดูแลผู้ป่วย ความดันโลหิตสูง (Hypertension)และระบบการส่งต่อ จังหวัดพิจิตร ปี 2561
- วันทนี เจตนาธรรมจักร : เวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยสำหรับ การดูแลผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง : เอกสารประกอบการบรรยาย การอบรมวิชาการทางไกล :กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ; 2558